

appendix a) a list of answers to the problem "Collection for students "and b) tables for classroom exercises in oral calculations" (1896), "Arithmetic for elementary schools" (1903), "Visual and visual aids in teaching arithmetic" (1904); T.Lubenets "Arithmetic collection, which mainly includes data on agriculture". Whole numbers. "Collection of arithmetic problems for teaching elementary arithmetic in public schools" (1890), "Collection of arithmetic problems includes data mainly from rural life" (1904).

It is proved that the peculiarity of textbooks and manuals on mathematics of the period under study consists in a combination of traditions and innovation, in ensuring continuity in the development of school textbooks.

Both positive and negative aspects of the phenomenon under study are described, changes in educational methodological literature on mathematics in this period are described, their pedagogical significance in the educational process of parochial schools is revealed.

Key words: methodological support of teaching of mathematics, parochial schools, textbooks and manuals on mathematics, O. Goldberg, V. Yevtushevskiy, S. Shohor-Trotskyi, T. Lubenets.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2018

М. А. Бондарець

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИХОВАННЯ ПЕДАГОГІЧНО ЗАНЕДБАНИХ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Анотація. У статті обґрунтовано актуальність проблеми педагогічно занедбаних дітей та підлітків. На основі аналізу педагогічних досліджень здійснено теоретичне обґрунтування сутності поняття «педагогічна занедбаність». З'ясовано, що саме поняття «педагогічна занедбаність» в сучасній теорії і практиці часто вживається як синонім поняттю «важкі діти». Охарактеризовано причини появи педагогічної занедбаності. Окреслено етапи виховання педагогічно занедбаних дітей та підлітків. Розкрито особливості використання педагогічних ідей Василя Сухомлинського в роботі з педагогічно занедбаними дітьми та підлітками й сформульовано головні завдання для роботи з ними. Акцентовано увагу, що лише за умови комплексного виконання визначених завдань та педагогічної майстерності вчителя можна одержати досягти успіхи у вихованні педагогічно занедбаних дітей та підлітків. Зроблено висновок про те, що багато порад та спостереження В. О. Сухомлинського зберегли своє значення і при осмисленні сучасних напрямів розвитку педагогіки та реформуванні нової української школи.

Ключові слова: В. О. Сухомлинський, педагогічно занедбані діти, «важковиховуваність», «соціально-педагогічна занедбаність», виховання, педагогічна спадщина.

*Перш ніж подумати, а не –
те, щоб сказати, чи вийде з дитини щось хороше, чи не вийде,
треба побачити, дізнатись і
зрозуміти дитину.*

В. О. Сухомлинський

Постановка проблеми. З кожним днем все більш актуальним стає творчий і науковий спадок Василя Олександровича Сухомлинського (1918–1970), творця світової педагогічної думки, педагогічні праці якого є наріжним каменем вітчизняної теорії виховання.

На сьогодні проблема педагогічної занедбаності дітей та підлітків постала дуже гостро і потребує аналізу педагогічних поглядів на її вирішення не лише учених сучасності, але й минулого. Саме переосмислення й узагальнення досвіду минулого є дієвим способом вирішення проблеми.

Аналіз останніх досліджень з проблеми дає змогу виділити декілька етапів у вивченні цього питання:

1) початок 20-х років ХХ ст., коли представники «біологізаторської позиції» (Г. Бельський, А. Грибоедов, В. Кащенко), досліджуючи проблеми занедбаності, пояснювали прояви асоціальної поведінки спадковістю;

2) 50–60-ті роки ХХ ст. – дослідники С. Медведєв, Л. Славін, В. Сухомлинський дали пояснення причин педагогічної занедбаності, її прояву у вигляді недисциплінованості, неуспішності; розкрили особливості індивідуального підходу в навчально-виховному процесі з конкретною категорією дітей;

3) 70–80-ті роки ХХ ст. – М. Алемаскін, І. Невський поглибили сутність понять «важковиховуваність», «соціально-педагогічна занедбаність», уточнили їх причини, ознаки та прояви у поведінці дітей;

4) 90-ті роки ХХ ст. – науковці А. Белкін, І. Козубовська, Н. Максимова, Р. Овчарова, В. Оржеховська, О. Панченко, В. Сенько, І. Трушина обґрунтували ефективність способів раннього виявлення, попередження й профілактики негативних проявів у дітей спільними зусиллями дитячих садків, сімей та школи [1, С.74].

Мета статті – здійснити аналіз педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського стосовно виховання педагогічно занедбаних дітей та підлітків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан освіти в Україні свідчить, що досвід В. О. Сухомлинського має непересічне значення для розвитку педагогічної науки та потребує постійного вивчення майбутніми педагогами у якості орієнтиру соціально-педагогічної взаємодії з учнями [11].

У науково-практичній спадщині педагога можна відшукати поради для успішного вирішення проблеми педагогічно запущених та важких дітей.

У науково-педагогічній літературі немає однозначного визначення поняття педагогічної занедбаності. Поруч з поняттям «педагогічна занедбаність» (Г. Медведєв, В. Давидов) можна зустріти поняття «соціально-педагогічна занедбаність» (А. Белкін), «діти з відхиленням в етичному розвитку» (В. Обухов), «важковиховуваний» (А. Кочетов). Проблема педагогічної занедбаності в психолого-педагогічній літературі залишається недостатньо вивченою. Саме поняття «педагогічна занедбаність» в сучасній теорії і практиці часто вживається як синонім поняттю «важкі діти». Проте між ними є певна відмінність – поняття «педагогічна занедбаність» характеризує процес освіти й виховання дитини, а «важкий» – вказує на результати такого виховання і навчання. Педагогічно занедбаний учень, який «випадає» на певний період із навчально-виховного процесу школи, рано чи пізно стає «важким».

Словник педагогічних термінів дає таке тлумачення: запущеність педагогічна – стійкі відхилення від норми в моральній свідомості й поведінці чи навчальній діяльності, спричинені недоліками педагогічного впливу. Педагогічно запущена дитина є психічно нормальною й фізично здоровою, однак не має знань та умінь, необхідних для нормальної життєдіяльності. Причинами педагогічної запущеності можуть бути недоліки виховання в родині, незадовільні побутові умови, погана організація освітньо-виховного процесу, бездоглядність, негативний вплив вулиці. У педагогічно запущених дітей спостерігаються затримки розумового розвитку, втрата інтересу до навчання, відставання з окремих навчальних предметів, відчуття дискомфорту в колективі, заниження відповідальності і організованості тощо [2]. Завдання педагогів – ліквідувати несприятливі тенденції в розвитку школярів.

Василь Олександрович Сухомлинський ще у середині минулого століття постійно приділяв увагу виключно важливій, гострій і складній проблемі – вихованню і навчанню важких дітей.

Особливо велике значення він приділяв проблемі труднощів навчання в початкових класах. У статті «Важкі діти» педагог аналізував типові причини труднощів у навчанні першокласників і технологію роботи з ними вчителів.

Педагог підкреслював, що «підтягнути» важку дитину можна, змусивши її вивчити певний матеріал. Вчителю необхідно забезпечити повсякденний контроль і вимогливість стосовно кожного учня. Такий підхід є хибним. Неможливо досягти якісної зміни в розумовій діяльності важкої дитини якимись надзвичайними заходами, тиском на неї, її волю якимись засобами впливу. Не можна змусити бути розумнішими. Після застосування «вольових» засобів впливу на учня стають безсилими інші

зусилля, які необхідно застосовувати, так як саме вони є єдиним виходом в подібній ситуації [3].

В. О. Сухомлинський стверджував: «у хорошій сім'ї, де батько і мати живуть у злагоді, де панують тонкі відносини чутливості до слова, до думки і почуття, до погляду і найменшого відтінку настрою, у відносинах добра, злагоди, взаємної допомоги й підтримки, духовної єдності й щирості, довір'я і взаємної поваги батьків, перед дитиною якраз і розкривається все те, на чому утверджуються її віра в людську красу, її душевний спокій, рівновага ... Якщо ця віра зруйнована, в дитячу душу вриваються трагедія, горе. Нема нічого небезпечнішого для сім'ї, для школи, суспільства, ніж дитина – страждання, нещасна – на руїнах своєї віри» [10, с.417].

Причини труднощів у навчальній діяльності молодших школярів аналізувалися багатьма педагогами і психологами (М. Данилов, Н. Менчинська, Т. Власова, А. Леонтьєв, А. Смірнов, Л. Славина, Ю. Бабанський та ін.). Вони вважали, що причинами неуспішності є невідповідність до шкільного навчання (соціальна і педагогічна занедбаність); вади розумового розвитку; вплив оточення.

Проаналізувавши окремі праці В. О. Сухомлинського, ми помітили, що великих, об'ємних робіт щодо виховання важких дітей у педагога немає. Проте у кожній книзі і наукових статтях В. Сухомлинський не оминав зазначеного питання. Виховання важких дітей постійно стояло у центрі його уваги.

Виховання дітей, а особливо важких, на думку Василя Сухомлинського, – найскладніша справа. «Розмова про важких дітей велика і нелегка. По суті це одна з найскладніших проблем виховання проблема за байдуже ставлення до якої доводиться розплачуватися дорогою ціною», – стверджував педагог [6, с.525].

Василь Олександрович детально вивчав причини появи важких дітей. Підтвердженням цього є такі його праці: «Батьківська педагогіка», «Важкі діти», «Вірте в людину», «Мудра влада колективу», «Розмова з молодим директором школи», «Серце віддаю дітям».

Аналізуючи спадщину В. О. Сухомлинського, академік О. Савченко наголошує, що проблему ««важких», «проблемних», «неможливих» дітей, їх долі, умови життя, причини відхилень у поведінці В. Сухомлинський ніколи не замовчував у своїх творах. Це засвідчує не лише його глибоку відданість світу дитинства, а й правдивість відображення педагогічної дійсності. В. О. Сухомлинський не обминав гострих кутів радянської школи, не лакував дійсність, а розкривав весь діапазон її реалій – від вершин духовності до кризових явищ і ганебних вчинків вихованців, учителів. Тому до його слів дослухалися, його книгам довіряли» [4, с.10].

В. О. Сухомлинський, спостерігаючи тривалий час за дітьми, знаючи особисто їхніх батьків і середовище, в якому вони жили, писав: «Важкі діти – поняття складне. У кожного з них є щось своє, особливе,

індивідуальне, не схоже на інших важких дітей: своя причина, свої особливості, відхилення від норми, свої шляхи виховання» («Розмова з молодим директором школи»). Розмірковуючи над питанням, чому діти стають важкими, павлівський директор школи переконував, щоб педагог, наче лікар, вдумливо, уважно, терпляче досліджував, вивчав розумовий, моральний, емоційний розвиток дитини, щоб врешті-решт можна було зрозуміти, чому, коли, за яких обставин виникли ці труднощі.

На переконання О. Савченко, поради Сухомлинського щодо шляхів розвитку мислення «важких» дітей через розвиток їхніх інтересів, заохочення через доступну цікаву працю, переважання позитивних емоцій, виховання з перших уроків уміння вчитися є виключно актуальними для сучасної школи. Це основа «лікувальної педагогіки», яка доходить до кожної дитини, а цього дуже бракує сучасному шкільництву, заклопотаному постійними нововведеннями [там само].

Вивчаючи проблему важких дітей, В. Сухомлинський дійшов висновку, що жодну інтелектуально нерозвинену, глибоко занедбану дитину не можна вважати приреченою. У своїх працях педагог радив навчитися розплутувати вузол їхньої неповноцінності й знаходити стежку передусім до центральної нервової системи.

Василь Олександрович був переконаний, що немає стандартної характеристики, яка складає риси особистості «важкого» школяра: скільки їх, цих учнів, стільки і внутрішніх причин «труднощів» їх виховання. Справжній вихователь завжди знайде до найскладнішого характеру вихованця «ключ», який дозволить впливати на найбільш чутливі сторони його розуму, серця і волі, продовжуючи з року в рік нелегку, але благородну справу виховання.

Педагог-новатор В. Сухомлинський докладав чимало зусиль і часу у роботі з важкими дітьми. Звичайно, дитина не могла відразу переродитися і стати хорошою. Педагог майже щодня розмовляв з такими учнями, залучав їх до усе нових і нових корисних справ, намагався показати їхні успіхи класному і загальношкільним колективам.

В. О. Сухомлинський дійшов висновку, що немає такого становища, яке можна було б вважати безнадійним, немає дитини, яка б не піддавалася педагогічному впливу. Яким би педагогічно занедбаним не був підліток, він не безнадійний, а лише вимагає особливого підходу, уваги, терплячості, душевної теплоти [12, с.18].

Педагог був переконаний, що особливо позитивно впливає на важких вихованців слово. «Ми, – писав він, – надаємо дуже великого значення тому, щоб моральна ідея, розкрита перед розумом і серцем вихованця в яскравих, хвилюючих словах, живих образах, пробуджувала глибокі морально-естетичні почуття»[5, с. 122-123].

В. О. Сухомлинський акцентував увагу на тому, що педагогічно занедбані учні часто характеризуються негативним ставленням до читання, низькою культурою читацьких інтересів. Саме тому «чим важча дитина,

чим більше, здавалося б, непереборних труднощів, на які натрапляє вона у навчанні, тим більше їй треба читати. Читання вчить її мислити, мислення стає стимулом, що пробуджує силу розуму. Книжка й жива думка, пробуджена книжкою, є найсильнішими засобами, які запобігають зубрінню – великому злу, що отуплює розум» [8, с. 451-452].

На думку О. Петренко, для Василя Олександровича емоційна культура сприйняття, тонкість переживань за людину були головними в культурі педагога. Він був твердо переконаний, що «слово – найтонший і найгостріший інструмент, яким ми, педагоги, повинні вміло доторкатися до сердець наших вихованців. Виховання словом – найскладніше і найважче з усього, що є в педагогіці» [10, с. 151].

В. О. Сухомлинський, спостерігаючи за своїми вихованцями, бачив найтипівші вади сімейного виховання. Однією з найсерйозніших і найактуальніших вад, на думку вченого, є споживацький характер способу життя багатьох дітей. На жаль, є випадки, коли батьки, вважаючи, що їхній найголовніший обов'язок – працювати лише для щастя своїх дітей («нехай хоч діти не зазнають того, що зазнали ми»), насправді створюють цим такі умови, що коли діти виростають, не знаючи ні в чому нужди, не мають почуття обов'язку та ніколи ні за що й ні перед не відповідають. Радість споживання матеріальних і духовних благ – ось чим живе багато дітей, – писав В. Сухомлинський. Це призводить до дуже небезпечних наслідків – марнотратства, спотворення людської особистості, споживацького, паразитичного способу життя, до появи «малих негідників», до важковиховуваних особистостей [12, с.15].

Для В. О. Сухомлинського важливим було не тільки перевиховання моральних вад дітей, а й їх передбачення та застереження. «Так само, як лікар ретельно досліджує організм хворого, шукає і знаходить джерела хвороби, щоб розпочати лікування, так і педагог має вдумливо, уважно, терпляче досліджувати, вивчати розумовий, емоційний, моральний розвиток дитини, шукати і віднаходити причину, через яку вона стала «важкою», застосувати такі заходи виховного впливу, які б врахували труднощі, особливості індивідуального світу людини» [7, с. 275].

Вивчення та аналіз поглядів В. Сухомлинського з проблеми виховання педагогічно занедбаних дітей та підлітків дає можливість визначити головні завдання для роботи з ними:

1. Створення для педагогічно занедбаних дітей та підлітків умов доброзичливості, любові, розуміння, співчуття.
2. Сприйняття педагогічно занедбаної дитини такою, якою вона є та сприяння розвитку в неї всього найкращого.
3. Побудова стосунків з педагогічно занедбанними дітьми і підлітками на основі глибокої поваги й високої вимогливості до них.
4. Створення системи педагогічно доцільних дій, які дадуть можливість вивести педагогічно занедбаних підлітків з пасивного стану та залучити їх до активної діяльності життя в колективі.

5. Переконання батьків важких підлітків у потребі корекції та зміни своєї поведінки, свого життя.

За умови комплексного виконання визначених завдань та педагогічної майстерності вчителя можна домогтися успіхів у вихованні педагогічно занедбаних дітей та підлітків.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Вивчення й аналіз педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського дають змогу зробити висновок, що запропонована ним педагогічна система збагатила педагогічну науку новаторськими ідеями і положеннями. У своїх працях педагог розглядав проблеми освіти, педагогічної теорії та шкільного виховання. Багато порад та спостережень зберегли своє значення і при осмисленні сучасних напрямів розвитку педагогіки та реформуванні нової української школи. Використовуючи досвід педагога, можна домогтися високих результатів у майбутньому у вихованні педагогічно занедбаних дітей та підлітків. Василь Сухомлинський підкреслював, що одним з найвагоміших і надважких завдань педагога – берегти і розвивати у дитини почуття людської гідності.

Однак слід зауважити, що проведене нами дослідження не висвітлює всіх аспектів проблеми. Перспективи подальшої роботи у межах нашого дослідження вбачаємо у вивченні особистісних характеристик педагогічно занедбаних дітей та підлітків; розробленні методичних рекомендацій щодо подолання педагогічної занедбаності серед дітей та підлітків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гайдай І. Сутність і зміст понять «педагогічна занедбаність» та «соціальна занедбаність: теоретичний аналіз / І. Гайдай // Рідна школа. – 2011. – №10 (жовтень). – С.74– 77.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко ; [гол. ред. С. Головка]. – Київ : Либідь, 1997. – 373 с.
3. Мардахаев Л. В. Социальная педагогика. Полный курс : учебник для вузов / Л. В. Мардахаев. – 5-е изд., пер. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2011. – 797 с.
4. «Обережно: дитина!»: В. О. Сухомлинський про важких дітей : тематич. зб. / упоряд. Т. В. Філімонова; за наук. ред. проф. О. В. Сухомлинської. – Луганськ: Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2008. – 264 с.
5. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 1. – С. 122–123.
6. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи / В.О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1976. Т. 4. – С. 394– 629.

7. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 3. – С. 7–279.
8. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 2. – С. 419–657.
9. Сухомлинський В. О. На нашій совісті – людина / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк, 1977. – Т.5. – С. 203–217.
10. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 2. – С. 149–418.
11. Філософія дитинства: соціально-педагогічний аспект : навч. посіб. / Т. Д. Кочубей. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – 185 с.
12. Хромова О. Л. В. О. Сухомлинський про виховання важких дітей і підлітків / Хромова О. Л. // Педагогіка і психологія. Вісник Академії педагогічних наук України. – 2004. – № 1. – С.12–21.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Haidai I. Sutnist i zmist poniat “pedahohichna zanedbanist” ta “sotsialna zanedbanist”: teoretychnyi analiz [The Essence and Content of the Concepts of “Pedagogical Neglect” and “Social Neglect”: Theoretical Analysis] / I. Haidai // Ridna shkola. – 2011. – No10 (zhovten). – S.74–77. (in Ukrainian)
2. Honcharenko S. U.Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary] / Semen Honcharenko ; [hol. red. S. Holovko]. – Kyiv : Lybid, 1997. – 373 s. (in Ukrainian)
3. Mardakhajev L. V. Sotsyalnaja pedagogika. Polnyj kurs : uchebnik dlja vuzov [Social Pedagogy. Full Course: textbook for high schools] / L. V. Mardakhajev. – 5-e yzd., per. i dop. – M. : Izdatel'stvo Yurajt, 2011. – 797 s. (in Russian)
4. “Oberezhno: dytyna!”: V. O. Sukhomlynskyi pro vazhkykh ditei : tematychn. zb. [“Caution: child!”: V.O. Sukhomlynskyi about Difficult Children: thematic collection] / uporiad. T. V. Filimonova; za nauk. red. prof. O. V. Sukhomlynskoi. – Luhansk: Derzhavnyi zaklad “Luhanskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka”, 2008. – 264 s. 4. (in Ukrainian)
5. Sukhomlynskyi V. O. Problemy vykhovannia vsebichno rozvynenoj osobystosti [Problems of Education of Wide-developed Personality] / V. O. Sukhomlynskyi // Vybr. tv. : v 5 t. – K. : Rad. shk., 1976. – Т. 1. – С. 122–123. (in Ukrainian)
6. Sukhomlynskyi V. O. Rozmova z molodym dyrektorom shkoly [Talk to a Young School Principal] / V. O. Sukhomlynskyi // Vybr. tv. : v 5 t. – K. : Rad. shk., 1976. Т. 4. – С. 394– 629. (in Ukrainian)

7. Sukhomlynskyi V. O. Sertse viddaiu ditiam [I Give my Heart to Children] / V. O. Sukhomlynskyi // Vybr. tv. : v 5 t. – K. : Rad. shk., 1976. – T. 3. – S. 7–279. (in Ukrainian)
8. Sukhomlynskyi V. O. Sto porad uchytelvi [One Hundred Tips for the Teacher] / V. O. Sukhomlynskyi // Vybr. tv. : v 5 t. – K. : Rad. shk., 1976. – T. 2. – S. 419–657. (in Ukrainian)
9. Sukhomlynskyi V. O. Na nashii sovisti - liudyna [A Person is on Our Conscience] / V. O. Sukhomlynskyi // Vybr. tv. : v 5 t. – K. : Rad. shk., 1977. – T. 5. – S. 203–217. (in Ukrainian)
10. Sukhomlynskyi V. O. Yak vykhovaty spravzhniu liudynu [How to Raise a Real Person] / V. O. Sukhomlynskyi // Vybr. tv. : v 5 t. – K. : Rad. shk., 1976. – T. 2. – S. 149–418. (in Ukrainian)
11. Filosofiia dytynstva: sotsialno-pedahohichniy aspekt : navch. posib. [Philosophy of Childhood: Socio-pedagogical Aspect: textbook] / T. D. Kochubei. – Uman : FOP Zhovtyi O. O., 2014. – 185 s. (in Ukrainian)
12. Khromova O. L. V. O. Sukhomlynskyi pro vykhovannia vazhkykh ditei i pidlitkiv [V. O. Sukhomlynskyi about the Education of Heavy Children and Adolescents] / Khromova O. L. // Pedahohika i psykholohiia. Visnyk Akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy. – 2004. – No 1. – S.12–21. (in Ukrainian)

Аннотация. В статье обоснована актуальность проблемы педагогически запущенных детей и подростков. На основе анализа педагогических исследований осуществлено теоретическое обоснование сущности понятия «педагогическая запущенность». Выяснено, что само понятие «педагогическая запущенность» в современной теории и практике часто употребляется как синоним понятию «трудные дети». Охарактеризованы причины появления педагогической запущенности. Определены этапы воспитания педагогически запущенных детей и подростков. Раскрыты особенности использования педагогических идей Василия Сухомлинского в работе с педагогически запущенными детьми и подростками и сформулированы главные задачи для работы с ними. Акцентируется внимание, что только при условии комплексного выполнения определенных задач, педагогического мастерства учителя, можно получить успехи в воспитании педагогически запущенных детей и подростков. Сделан вывод о том, что много советов, наблюдение В. А. Сухомлинского, сохранили свое значение и при осмыслении направлений развития педагогики и реформировании новой украинской школы.

Ключевые слова: В. А. Сухомлинский, педагогически запущенные дети, «трудновоспитуемость», «социально-педагогическая запущенность», воспитания, педагогическое наследие.

Abstract. The article deals with the problem of pedagogically abandoned children and adolescents. On the basis of the analysis of pedagogical research the theoretical substantiation of the essence of the concept “pedagogical neglect” was carried out. It was clarified that the concept of “pedagogical neglect” in modern theory and practice is often used as a synonym for the concept of “difficult children”. The reasons for the emergence of pedagogical neglect are outlined. The stages of education of pedagogically neglected children and adolescents are determined. The peculiarities of using the pedagogical ideas of Vasyl Sukhomlynskyi in work with pedagogically neglected children and adolescents are revealed, and the main tasks for working with them are formulated. The emphasis is drawn to the fact that only in the case of the integrated implementation of certain tasks, the pedagogical skills of a teacher, it is possible to succeed in educating pedagogically neglected children and adolescents. It is concluded that many of the advice, observations of V. O. Sukhomlynskyi, retained their significance in contemplation of modern trends in the development of pedagogy and the reform of a new Ukrainian school.

Key words: V. O. Sukhomlynskyi, pedagogically neglected children, “difficulty in upbringing”, “social-pedagogical neglect”, upbringing, pedagogical heritage.

Стаття надійшла до редакції 28.09.2018

М. Є. Мартянова

ПЕДАГОГІЧНИЙ ВПЛИВ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЗА КОНЦЕПЦІЄЮ АЛЕНА

Анотація: У статті розглянуто основні ідеї французького вченого Алена (Емілія-Огюста Шартє) щодо необхідності вивчення художньої літератури як засобу формування освіченої, інтелектуальної та творчої особистості. Проаналізовано вплив на дитину таких літературних жанрів, як пісня, проза, поезія, тощо. Доведено, що вивчення художньої літератури розвиває творчі та емпатичні навички, формує естетичне виховання та критичне мислення. Зазначено, що художня література є не лише засобом формування світогляду людини, але й засобом спілкування, що дозволяє розвивати комунікативні навички.

Ключові слова: художня література, естетичне виховання, творчі навички.

Постановка проблеми. Проблема виховання у дітей моральних якостей, етичних цінностей та норм поведінки у суспільстві залишається актуальною і сьогодні. Особистість дитини є нестійкою та мінливою структурою, яка залежить від зовнішніх чинників й розвивається згідно із